

Marije. To delo je težko natančneje časovno opredeliti, ker je rokodelskega značaja in ker se je pri nas gotika borila z renesanso deloma tudi še o Chrönovem času, torej začetkom XVII. stoletja, zato je Ilgova opredelitev splošno v XVI. vek zelo previdna, zdi se mi pa vseeno mogoče izključiti prvo polovico XVI. stoletja in datirati to delo v sredo ali drugo polovico XVI. stoletja, eventualno še tudi v čas, na katerega se nanaša Thalnitscherjeva notica.

Dva druga članka pod naslovom »Slikar Johannes de Laybaco« in »Gotske freske na Jezerskem« pa v drugem oziru odpirata nove vidike na razvoj umetnosti na naših tleh, ker polagata temelj za študij gotskega slikarstva v XV. stoletju, ki je v Sloveniji precej dobro zastopano s spomeniki. Prvi članek označa stil Johanesa de Laybaco, njegovo pokolenje in pokolenje njegove umetnosti, ki se giblje v okviru gotskega idealizma prve polovice XV. stoletja, ki je splošna lasi srednje Evrope. Dediščina XIV. stoletja je v ti umetnosti, ki jo je Janez prinesel s Koroške, še močno vidna, dočim se naslednja doba, poznogotski realizem, le rahlo napoveduje. Z realizmom druge polovice XV. stoletja se peča druga razprava in opredeli slog slik na Jezerskem kot slog alpskega slikarstva, kakor se je izpremenilo pod vplivi nürnberškega slikarstva, posebej mogoče Wohlgemutove delavnice; nürnberško slikarstvo je posredovalo našemu, kakor se nahaja na Jezerskem, tudi nizozemske motive, ki se javljajo v novih tipih in stojnih motivih.

Tako vidimo, da vrši Zbornik velevažno znanstveno nalogo glede študija domače umetnostne zgodovine. Kaj pa je podal do sedaj glede spoznanja problemov splošne zgodovine umetnosti, bomo prihodnjič opredelili.

Frst.

1. **Grafička Umetnost**, III. sv. Ureduje M. D. Gjurić. Zagreb, 1921.

2. **Umjetnost**, almanah za slikarstvo, grafiku i skulpturu, sv. IV. Uredio odbor. Izdaje Kolegij jugosl. grafičara. Zagreb-Ljubljana, 1921.

3. Isto, drugo izdanje, Zagreb-Ljubljana, 1921.

Grafička Umetnost je s IV. zvezkom razširila svoj program in postala glasilo Kolegija jugosl. grafičarjev ter seznanja z jugoslovansko umetnostjo vseh strok. Kar se zunanje opreme tiče, je postala mnogo manj razkošna kakor so bili prvi trije zvezki. Vse je nadkriljeval v svojem tekstnem delu III. zvezek, ki ga je opremil M. D. Gjurić z originalnimi lesorezi. Ta oprema, tiskana v rdeči barvi, je obstojala iz inicial, vsebujočih majhne sličice, končnih vinjet ter lesoreznega, preprosto grafično zasnovanega okvira. Žal, tisk (črke teksta) ni stal na enaki višini, ker bi sicer lahko imeli v tem zvezku res vseskozi monumentalno knjižno izdanje. Tekst tega zvezka je bil posvečen umetniškemu vprašanju, splošna smer je v tem kakor tudi v IV. zvezku naperjena proti ekspresionizmu in drugim modernim smerem. III. zvezek vsebuje pet originalnih grafičnih prilog, povečini kamenotiskov M. Račkega, M. Rašice, I. Benkovića in M. D. Gjurića.

Kakor sem že omenil, se je v IV. zvezku program razširil tudi na ostale stroke umetnosti. Tendenca gre tudi sedaj izrazito proti najnovejšim umetniškim strujam. To je posebno razvidno iz Pregleda umjetniških izložbi, ki je prvič reklama za lastna podjetja in lastne sotrudnike, kar bi ne bilo nič slabega, drugič pa v svoji sumaričnosti po mojem nekoliko prepovršen, kadar gre za dela novejših struj.

Prva izdaja tega zvezka, ki je tiskana na boljšem papirju kakor druga, ima poleg pet hrvaskih originalnih grafičnih del (največ litografije) Gjurića, Šupuka in Čutukovića tudi tri slovenske originale: B. Jakac, Božič in Koncert (linorezi) ter S. Šantel, P. H. Saffner (lesorez). Druga izdaja, ki je očitno namenjena širši publiki, ima samo dve originalni prilogi: S. Šantel, Slovenski seljaci (lesorez) in Gjurić, Iz starog Zagreba (litogr.).

List pozdravljamo, ker nam je umetnostna vzgoja nujno potrebna, vendar pa ne vemo, če bo mogel vršiti svojo nalogo kot glasilo več ali manj zaključene skupine umetnikov. Toda vsaj okvir je dan, mogoče mu bo praksa sama izpopolnjevala vsebino. Prvi trije zvezki so imeli izrazito smer tja, kjer nam je propaganda nujno potrebna, v smeri

originalne grafike in so se lepo razvijali, čeprav originali tudi niso bili vedno na višku. Načelo: z originalom pred publiko in pripravljati pot razumevanju tega, četudi na prvi pogled malopomembnega originala, je nedvomno pravilno; kakor hitro se je program začel širiti in so poleg originalov prišle v list tudi reprodukcije, so se pojavili slabi tiski, ki so poleg tiskovno boljših ali dobrih originalov naravnost boleli. Sedaj, ko reprodukcija številčno prevladuje nad originalom, je postal list naravnost nereprezentativen; reprezentativnost pa mu je treba strogo varovati, če hoče biti kos svoji nalogi. K reprezentativnosti pa spadajo v prvi vrsti dobre in primerno podane reprodukcije. Želeti je torej, da ostane edino izrazito umetniško podjetje v Jugoslaviji na primerni višini; publiko mu bo sevé treba šele iskati in vzgajati; našla pa bi se nedvomno, samo podjetje bi moralo nuditi nekaj pozitivnega obema, i lajiku i umetniku, da bi imela oba interes na njem.

Frst.

Božična razstava l. 1921. v Jakopičevem paviljonu. — Bila je to pravzaprav v prvi vrsti prodajalna razstava, ki si je nadela ponosno ime »Slovenska umetnost«. Pač bolj v svrhu reklame, kakor v označbo svojega umetniškega bistva. Predmetno je prevladovala v nji slovenska pokrajina, posebnost Bled, Kamnik, domače goré itd. so bili zastopani v nešteti variacijah. Toda kakor se je ta razstava nazvala radi predmeta, ki ga obdeluje, slovenska, bi se z isto pravico ali mogoče še bolj nazvala vsaka razstava slovenskih slikarjev slovenska, ker če jo predmet opravičuje za to, jo tem bolj opravičuje k takemu imenu osebnost, ki jo ustvarja in ki je v umetnosti neoporečno večjega pomena kakor predmet. Edini, ki skuša preko predmeta tudi res posebno slovensko čustvovati, je M. Gaspari.

Glavni razstavljalci so bili: Rud. Marčič (slikar), J. Dolinar (kipar), I. Zajec (kipar), M. Gaspari (slikar), I. Vavpotič (slikar), P. Žmitek (slikar) in Anica Zupanec (slikarica) ter S. Šantel (slikar). Vendar pa je imel človek vtis, da je vsa razstava samo radi Marčiča, ki je tudi imel največji uspeh

pri publiku. Ljubljana se je oddahnila, češ, po tolikih razburjenjih zadnjih razstav vendar enkrat zopet umetnost, ki jo razumem, ki me ne sili k razmišljanju, ki me ne ogorča z novim, ki je že po vsem kulturnem svetu premagano. Marčičeva umetnost je namreč še za eno generacijo starejša od naše najmodernejše. Izposodila si je od impresionizma prav toliko sredstev in motivov, da lahko zadovolji okus najširše meščanske družbe, ki si ne upa vzeti v svoje stanovanje originala kakkega domačega slikarja iz preprostega razloga, ker so rekvizit njene stanovanjske dekoracije efektne barvane razglednice, lovski in pokrajinski žanr in barvne priloge družinskih listov. Okus prikrojen nivoju t. zv. »umetniških« razglednic je tu našel obilo zadovoljstva. En motiv je bil efektnejši od drugega, dnevni in letni časi so se vrstili pred nami študirani na motivu Bleda in Kamniške okolice in pred dvajsetimi leti revolucionarne vijoličaste sence, včasih naravnost boleče, so našle obilega polja.

L. Dolinar je razstavil par malih kipcev, tako Buda, ki je nepotrebna parafraza na Meštrovićevo »Molitev«. Figura je ikongrafsko tako sorodna Meštroviću, da je ni mogoče prezreti; kar je Meštrović dosegel v miru, ki preveva vso kompozicijo v vseh njenih detajlih, je poskusil Dolinar v iskani nemirni pozi, ki prav nič ne odgovarja ideji večnega kontemplatorja Bude. Vtis imam kot da je to delo nastalo v zavednem ali vsaj nezavednem stremljenju, kopirati in prekositi Meštrovića. Tudi pri Sfingi se človek ne more otresiti primere z Meštrovićem, ki se zdi po nepotrebnem popravljen. Statični motiv te Sfinge je iskan v istem smislu, kakor pri Budi. Obakrat ima Dolinar prastar tip, na katerem se dá komaj kaj izpremeniti, in v duhovnem smislu poglobljeno kompozicijo Meštrovićevo. Mislim, da taki prostovoljni ali neprostovoljni dvoboji z velikimi deli preteklosti in sodobnosti Dolinarju niso na korist.

Menda je karakteristično za to razstavo in za našo publiko, da med vsemi slikarji, ki so razstavili, neoporečno najkulturnejši in najboljši, Vavpotič, edini ni nič prodal.